ISSN: 0169-5819

ONS MARKENBOEK

Gorssel, juli 1989
7e jaargang, no. 3

ONS MARKENBOEK
is een uitgave van de Oudheidkundige Vereniging
De Elf Marken in de gemeente Gorssel.

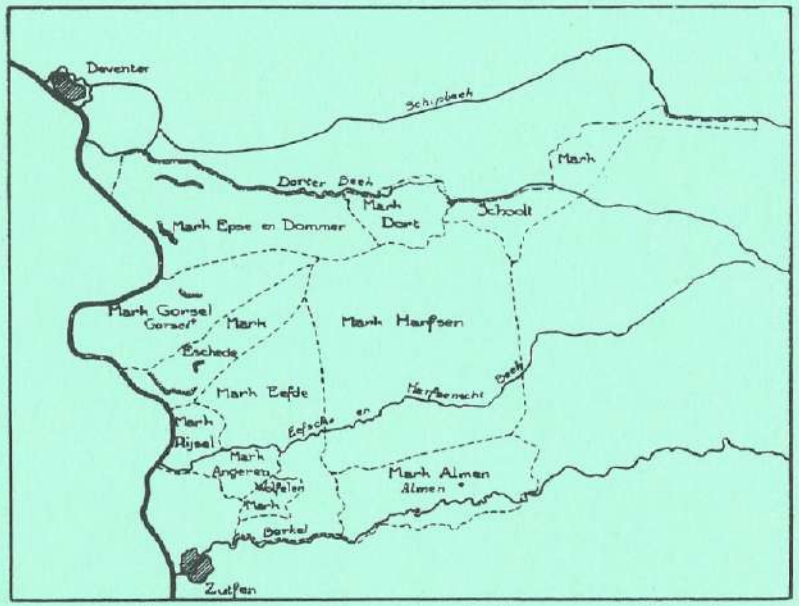

Kaartje van de vroegere marken in de gemeente Gorssel.

Deze vereniging werd opgericht op 27 september 1983, en heeft ten doel "de beoefening van de geschiedenis in het algemeen en in het bijzonder die van de gemeente Gorssel, waaronder mede wordt begrepen het grondgebied van de gehele, huidige en vroegere, burgerlijke gemeente Gorssel".

Het bestuur wordt gevormd door de leden:
Voorzitter : H.J. Jansen, Bargeweg 16, Eefde (tel. 05750-40785)
Secretaris : N. van Wijk, Hassinklaan 29, Epse (tel. 05759-1394)
Penningmeester: J. Bakker, Laakweg 6, Almen (tel. 05751-1620)

ONS MARKENBOEK

7e jaargang, no. 3, juli 1989

INHOUD

	blz.
Mededelingen van de redactie	2
Tentoonstelling in Ons Huis te Almen door W. v.d. Kamp	3/5
Notulen van de ledenvergadering gehouden op 23 mei 1989	6/7
Lezers/leden reageren J.W. Boerstoel, H. Hennink,	8/12
H. Bouwman	32
De Scheuterdijk door Lucie van Zeijts	13/16
Gewhaarden in de Mark Gorssel door H. Rol	17/22
De huizen "Klein Ehze" en "Hoogenkamp" bij Almen door J. Harenberg	23/29
Een koe dood (1908) door M.W. Enserink	30/32

MEDEDELINGEN VAN DE REDAKTIE

Het komende jaar (1990) is het vijftig jaar geleden dat ons land gewelddadig werd betrokken bij de Tweede Wereldoorlog. Het ligt in het voornemen van het bestuur van onze vereniging om Ons Markenboek, dat in april van dat jaar zal verschijnen, geheel te wijden aan de gebeurtenissen in onze gemeente rond en gedurende de oorlogsjaren.

In het aprilnummer van 1985 is in het bijzonder aandacht geschonken aan de bevrijding in 1945. Nu is het de bedoeling om herinneringen aan de tijd van het begin tot en met het einde van de bezettingsjaren vast te leggen. Zulks om te voorkomen dat deze herinneringen voor de toekomst verloren raken.

Hiervoor vragen wij wel de medewerking van een ieder die in deze jaren in onze gemeente vermeldenswaardige gebeurtenissen heeft meegemaakt. Wij verzoeken hen deze op schrift te stellen en ons te doen toekomen. Voor zover gemeend wordt dat men niet zo goed met de pen overweg kan om een verhaal te schrijven zijn wij graag bereid om u te bezoeken voor een gesprek. In dat geval zal onzerzijds er voor worden gezorgd dat van uw bevindingen een verslag wordt gemaakt.

Hoewel er destijds door burgers weinig gefotografeerd zal zijn, willen we dit nummer graag illustreren met foto's en tekeningen. Voor het weergeven van foto's hebben we geen negatieven nodig.

Voor uw reakties geven wij hieronder onze adressen en telefoonnummers:

A. Hoekstra, Pikeursbaan 5, Gorssel; 05759-2942
N. Kuik, Het Wilgert 8, Epse ; 05759-3170
H. Meedendorp, Elfuursweg 22, Gorssel;05759-2074

Van de heer M.W. Enserink uit Rheden ontvingen we reeds twee artikelen over de oorlogsjaren. Deze bewaren we voor opneming in voormeld nummer van Ons Markenboek in 1990.

TENTOONSTELLING IN "ONS HUIS" TE ALMEN VAN 2 T/M 9 AUGUSTUS 1989

W. v.d. Kamp

"Varen waar geen water is" is de titel van een boek van de hand van drs. G.J. Schutten (ISBN 90-70162.121).

Hierin beschrijft hij de scheepvaart op onder andere het riviertje de Berkel. De schrijver geeft verder zelf aan dat het een reconstructie van een verdwenen wereld betreft.

En inderdaad, wie nu bij Almen de Berkel beschouwt, zal zich niet kunnen voorstellen dat op dit riviertje een drukke handelsscheepvaart is geweest tussen Zutphen en het Duitse plaatsje Vreden.

Juist door het weinige water moest men gebruik maken van speciale schepen met weinig diepgang, platbodems die men "zompen" noemde.

Het groot Nederlands woordenboek van Dale geeft voor het woord ZOMP twee betekenissen:

a. lange bak (vaartuig), op de Berkel in gebruik;
b. moeras, drasland.

Daar het gebruik van gewone schepen op de Berkel problematisch was bouwde men deze zompen. Ze zijn echter in de loop van de jaren verdwenen. De stichting de Berkelzomp (zie Ons Markenboek 7e jaargang, nr. 2, artikel van de heer J. Eefting) heeft zo'n zomp nagebouwd en men heeft verder een verzameling wetenswaardigheden over Berkel-zaken gemaakt.

Samen met onze vereniging De Elf Marken wordt een en ander begin augustus a.s. tentoongesteld in "Ons Huis" te Almen.

Hoewel wordt uitgegaan van een zekere basistentoonstelling (ook in andere Berkelplaatsen en steden) wordt - mede door de

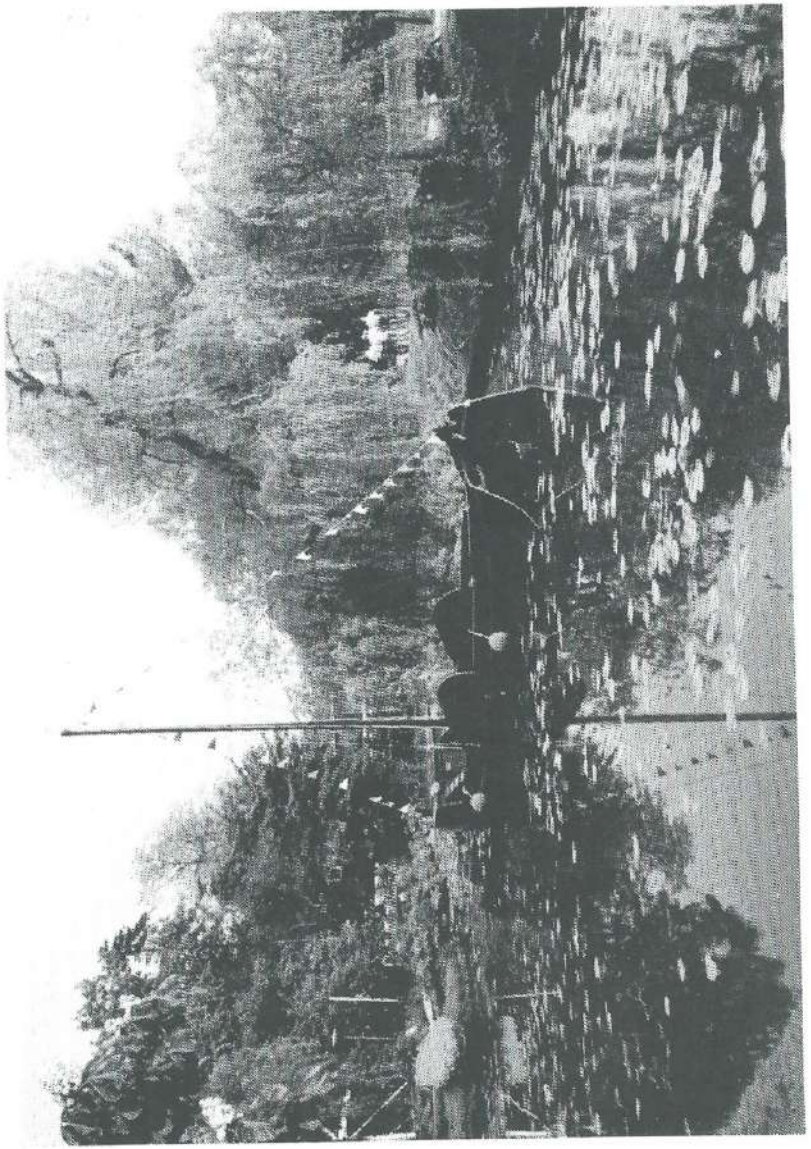

De hernieuwde zomp, zoals zij ook in Almen te zien zal zijn, maar dan niet in het water.

inbreng van De Elf Marken - toch ook getracht om in dit geheel de rol van onze gemeente tot uitdrukking te laten komen. Uiteraard valt hierbij de nadruk op de plaats Almen.

Mocht u zelf nog over enig materiaal beschikken, dan houden wij ons sterk aanbevolen: onze vitrines zijn nog niet helemaal vol! Graag uw reakties aan onze secretaris de heer N. van Wijk (telefoon 05759-1394) of aan mij (telefoon 05759-3037).

Wij bevelen uw eventuele inbreng van artikelen, foto's, kaarten etc. en, uiteraard uw bezoek, aan de tentoonstelling warm aan.

Om tijdens de openingsuren toezicht te kunnen houden hebben wij nog enige vrijwilligers nodig. Wanneer u een middag beschikbaar kunt stellen dan gelieve u ons dit te laten weten. Dezelfde telefoonnummers als boven.

De openingstijden zullen zijn:
Woensdag 2 augustus 1989 14.00 uur: officiele opening.
Daarna tot en met 9 augustus 1989 van 14.00 tot 17.00 uur en
zaterdag/zondag van 13.00 tot 17.00 uur.

Graag tot horens en tot ziens!

NOTULEN VAN DE LEDENVERGADERING, GEHOUDEN OP DINSDAG 23 MEI 1989, IN "DE ROSKAM" TE GORSSEL

Na verwelkoming en opening door onze voorzitter, de heer H.J. Jansen, werden de notulen van de vorige vergadering alsmede het jaarverslag over 1988 ongewijzigd vastgesteld onder dankzegging aan de secretaris, de heer N. van Wijk (afwezig).

Vervolgens kwam het jaarverslag van de penningmeester aan de orde. De voorzitter gaf nog een korte toelichting, de Kascommissie (de heren A. Holleman en C. Kneppers) deed verslag van haar onderzoek en hierna werden de jaarstukken ongewijzigd onder dank aan de (afwezige) heer J. Bakker goedgekeurd. Ook de leden van de Kascommissie werden bedankt voor hun werk en in de plaats van de aftredende heer C. Kneppers werd mevrouw Stormink (Ravensweerdsweg) benoemd.

De aftredende bestuursleden H.J. Jansen, A. Hoekstra en J.P. Dijksman werden bij acclamatie herbenoemd.

Bij de rondvraag deed de voorzitter nog een oproep aan de leden voor kopij ten behoeve van Ons Markenboek. Verder deelde hij mee, dat de verwerking van het veldnamenonderzoek helaas door ziekte van de heer Werle enige stagnatie had ondervonden. Thans zal een en ander, in eigen beheer, toch binnenkort kunnen worden afgerond. Mogelijk kunnen wij tijdens de tentoonstelling in Almen (augustus a.s.) dit zelf constateren.

De heer Rol deed als bestuurslid van de genealogische afdeling van de Graafschap het aanbod om de komende winter samen met de Elf Marken een lezingenavond te verzorgen.

Mevrouw Poelert-Brummelman deelde mede, dat naar haar mening de inning van entreegelden tijdens de lezingen-avonden niet geheel sluitend was. Het bestuur zal zich hierop nader beraden, eventueel wordt de inning per

avond aan een der leden gedelegeerd.

Precies op schema kon de voorzitter dit huishoudelijk gedeelte van de vergadering sluiten en voor na de pauze de heer T. Loman, watergraaf van het Waterschap van de Berkel, aankondigen.

Na de geanimeerde pauze nam dus de heer T. Loman het woord en hij nam ons mee naar de Berkel. Hiervoor werd eerst door een van zijn medewerkers een film over de Berkel gedraaid, waarbij vooral de schoonheid van het Berkellandschap tot uitdrukking kwam.

Vanaf de oprichting van het Waterschap (1881 - 1882) is men bezig geweest om in het grondgebied van de Berkel (thans omstreeks 50.000 HA) de waterhuishouding te regelen en te verzorgen en de veiligheid van de inwoners te waarborgen. De dijken zijn inmiddels op "Delta-hoogte" gebracht.

Dagelijks is dit openbare lichaam vanuit de vestigingsplaats Lochem in de weer om tot een zo optimaal mogelijk resultaat van beheer te komen. Men maakt hierbij gebruik van allerlei soorten hulpmiddelen, van stuwen tot graskarpers. Dat men hierbij soms teleurstellingen moet verwerken zal duidelijk zijn, het een lukt nu eenmaal beter als het andere. Zo is het milieu-vriendelijke project met de grazende graskarpers helaas mislukt.

Op plezierige wijze informeerde de inleider ons over het Waterschap, de stromen en riviertjes en hij besloot tenslotte met het memoreren van het gedicht van Staring over de Hoofdige Boer. En zo waren we weer in Almen terug.

De omstreeks 50 aanwezigen hebben genoten van lezing en film. De voorzitter dankte namens ons allen de heer Loman en zijn medewerker voor hun optreden.

LEZERS/LEDEN REAGEREN

De heer J.W. Boerstoel uit Eefde heeft informatie ingewonnen over het woord weem/wheme. De redaktie-secretaresse van Kluwers Dagbladen schreef hem hierover het volgende:

Weem, weme en wheme zijn in sommige streken aanduidingen van de pastorie. Het komt van een Middelnederlands (dus verouderd) woord "wedeme", dat aanvankelijk bruidschat betekende, dus datgene wat de bruidegom bij het huwelijk aan zijn bruid in eigendom gaf. Ook de gift aan een kerk of aan een klooster werd "wedeme" genoemd. De "wedemebrief" was de akte waarin een meisje ter gelegenheid van haar huwelijk een geldsom of bepaalde goederen in natura werd toegekend.

Waarschijnlijk houdt "wedeme" verband met de oude verzamelnaam "weede" voor allerlei zaken als garen, touw, teen (in de betekenis van loot, twijg of stengel) waarmee men kan binden. Door een "wedeme" verbond men zich en het werkwoord "wedemen" hield in, dat men een geldsom of goed voor iemand vastzette of dit iemand toekende.

Verwant is "wedde", dat vroeger ook de betekenis had van rechtsverbintenis, belofte en huwelijksgift. Het Middeleeuws werkwoord "wedden" stond bijvoorbeeld voor: een trouwbelofte doen of geven en iets op vormelijke wijze beloven of aanbieden. Vandaar naar de pastorie is dan nog maar één stap.

Van Ir. H. Hennink te Zandvoort, vroeger wonende te Deventer en veel verblijvende in en rond Epse (zomerhuisje "De Meerkol", thans Dortherweg 8), ontvingen wij een brief met gegevens en ook een aantal vragen over Epse en omgeving.

Voor het archief van onze vereniging is

zijn schrijven een welkome aanvulling. Maar ook voor "Ons Markenboek" heeft de heer Hennink een aantal gegevens verstrekt die het vermelden waard zijn.

In dit nummer beginnen wij met opmerkingen van hem over eerder gepubliceerde artikelen en wel de volgende:

1e jaargang no. 1, blz. 11-12 (het gaat hier om een kaart van Epse/Dommer)
"Hoewel het kadaster bedoeld is als een kartografisch juiste vastlegging van de geografische toestand, zijn de overzichtskaarten veelal te schetsmatig. Het is daardoor de vraag of de wegen en boerderijen op de kaart van Epse en Dommer wel precies zijn aangegeven. Ook worden de omliggende marken ten onrechte gemeenten genoemd. De in schrijfletters aangegeven namen van de boerderijen zijn niet altijd duidelijk. De bekende geograaf Beekman erkende reeds het twijfelachtige van de echte historische kaarten en tekende Noord-Holland in 1300 op basis van de moderne, dus juiste topografische kaart."

Aantekening redaktie: De omliggende marken op het kaartje worden NIET ten onrechte "gemeente" genoemd. Men spreekt namelijk over "burgerlijke" en "kadastrale" gemeenten. Deze laatste worden hier aangegeven.

2e jaargang no. 4, blz. 10-12 (De molens te Eefde)
"Als molenaars zijn genoemd Gerrit en Jan Willem Lankheet. Lankheet is een bekend molenaarsgeslacht in Haaksbergen (zie hiervoor de beschouwing over Hartgerink). Pieter Lok wordt later genoemd als molenaar. Er was ook een Piet Lok hoofd van Brinkpoortschool I in Deventer (ik was in die tijd leerling van

Brinkpoortschool II), tevens amateur-schilder. Zie H.J. van Balen: "Deventer en zijn schilders".

3e jaargang, no. 1, blz. 8-15 (De molens te Gorssel en Epse)
"De erve Rensink wordt vermeld als liggende bij de Oldenhof. Op de topografische kaart staat Rensink aan de weg van Dorth naar Oxe. (Zie ook J. Hattink: "Oude boerderijen en hofsteden in de gemeente Voorst"; aanvulling 1984).

Berend Jan Lammers, molenaar, geb. te Diepenveen. In 1811/1813 was een Lammers molenaar op de Hunneper molen. Dit is een windmolen, want de watermolen was toen al verdwenen (zie artikel van T.A. Kloosterboer in IJsselakademie, 8e jaargang, No. 3, blz. 64). In mijn jeugd stond in Deventer de molen aan de Boxbergerweg bekend als de molen van Lammers (aan de Klinkenbeltsweg was de molen van Kreeftenberg). Of er toen nog een Lammers op de molen zat, weet ik niet. Wel waren er twee broers van die naam graanhandelaar, naar ik meen in de Grote Overstraat en later in de silo naast de brug (thans sluis) van de Nieuwe Haven. Een van deze broers Lammers woonde in Epse nabij ons op Dennenoord (thans Vrijland). Deze had een aantal kinderen, waarvan de oudste, Han, van mijn leeftijd was en vroeg is overleden (naar ik meen verongelukt als vlieger bij de luchtmacht van Ned.-Indie). Het tweede kind Jeanne, is later getrouwd met Edo Westendorp, wiens ouders op Weltevreden (Dortherweg) woonden en die zelf na de oorlog lange tijd naast ons op Wolverlei (van Kuipers) hebben gewoond. Of de politicus Han Lammers ook familie daarvan is, is mij niet bekend.

De naam van de molenaar Jan Noordkamp is mij wel bekend. Zijn ouders waren onze overburen (en daarmee tevens leveranciers

van melk en eieren) aan de Dortherweg. Toen de vader er te oud voor werd, heeft Jan jarenlang in het voorjaar onze tuin omgespit. Behalve Jan was in mijn tijd van de kinderen alleen Heintje nog thuis. De oudere broer, Herman, was toen al commies bij de douane in Zevenaar. Betsie was dienstbode in Deventer en kwam nog regelmatig thuis, hetgeen ook gold voor Aaltje, nadat die getrouwd was. Van de een of twee oudere zusters kan ik mij dat niet herinneren. Toen de meeste eigen kinderen het huis uit waren, hebben de Noordkamps de zorg op zich genomen van twee andere kinderen, Nellie en Willie Geene. Als kind waren dit mijn speelgenootjes; ik weet niet wat er van hun terecht is gekomen, behalve dan dat Willie enige tijd dienstbode is geweest bij Van Asselt; Nellie was toen meen ik al elders getrouwd. Wat de Noordkamps betreft moge ik verwijzen naar "Gorssel in oude ansichten" deel 2, nrs. 70 en 75.

In dit verband wijs ik ook op Bertha Hulsbergen, No. 25 Zij woonde met haar ouders (klompenhandel) voordat deze naar Gorssel vertrokken naast ons in de Polstraat te Deventer. Op de nrs. 74 en 75 zie ik ook Klumper en Klosters als bekenden."

3e jaargang, no. 2, blz. 15 (bezetting en bevrijding van Epse)
"De Flierefluiter waar Walter Brandligt in woonde was eigendom van de schoonmoeder van dokter Kuipers, eigenaar van Wolverlei. Kuipers had Wolverlei geerfd van zijn vader, die arts in Deventer was. Zelf woonde hij in Den Haag. Kuipers had zelf het stenen huis (halverwege Dortherweg en Oude Larenseweg) en zijn zuster de houten "Koepel" aan de O. Larenseweg. Hij is vrij laat getrouwd met de dochter van een bekend SDAP kamerlid,

wiens naam ik vergeten ben. Voor de weduwe van dit kamerlid is de Flierefluiter gebouwd op het aan de Dortherweg gelegen achterterrein van "Het Adelaarsnest" (van de familie Adelaar uit Deventer)."

4e jaargang, no. 1, blz. 19 (De molen te Almen)
"In 1750 is Peter Ploegman molenaar te Almen. Zou dit familie zijn van Aeltjen Ploegman (Aaltjen Ploegmans) die in 1720 trouwde met de molenaar Jan Willem Lankhiet (Lankheet)? Blz. 24. De Gids voor Deventer en Omstreken is uitgegeven door Joh. H.W. Kreunen te Deventer. De tweede druk, verschenen in 1891, bestond uit 70 blz. Tien jaar later, in 1901, verscheen de veel uitgebreidere derde druk van 365 blz., samengesteld door Dr. M.E. Houck. Deze uitgave is m.i. te beschouwen als het geschiedenisboek van Deventer bij uitnemendheid, althans voor die tijd. De eerste druk is mij niet bekend, maar de tweede en derde heb ik zelf in mijn bezit, helaas zonder de bij de derde druk behorende kaart van Deventer. Ik herinner mij deze kaart nog wel, maar hij was niet gaaf meer en toen er nieuwe kaarten van Deventer uitkwamen, heb ik deze waarschijnlijk weggedaan in de tijd toen ik nog niet voldoende begrip had voor de historische betekenis. In de tweede druk van 1891 maakt de kaart van Deventer in kleinere vorm deel uit van dit boekje."

DE SCHEUTERDIJK

Lucie van Zeijts

Enkele jaren geleden werd door Lucie van Zeijts een werkstuk gemaakt voor haar school over de Scheuterdijk. Wij vinden het leuk om een groot deel van dit werkstuk in Ons Markenboek op te kunnen nemen. Misschien geeft dit nog aanleiding voor anderen om de historie van een deel van de gemeente(b.v. over de naam van een weg of buurt) onder handen te nemen en ons hiermede te verrassen.

Redaktie

Dit werkstuk gaat over de Scheuterdijk en de Berghaar, de straat en het huis waar ik woon. De weg vormt een verbinding tussen de Zutphenseweg en de Lindeboomweg en heette tot kort voor de oorlog Verlengde Jodendijk. Dat komt omdat de straat de Jodendijk verlengde tot de Lindeboomweg en de Dortherdijk.

Mijn informatie kreeg ik o.a. van mijn opa: H.A. van Zeijts en van mijnheer en mevrouw Ribbers.

De naam Scheuterdijk komt van "De Scheuter". Dit is de boerderij van de familie Ribbers, die aan de zuidoostzijde van de kruising Zutphenseweg/Scheuterdijk ligt. Dit huis werd omstreeks 1600 gebouwd en deed dienst als herberg en/of café. Het land er om heen was nogal vlak. Als het onweerde of regende kwamen de mensen schuilen. Schuilen is (waarschijnlijk) verbasterd tot "Scheuter". Wie er precies in de Scheuter hebben gewoond weet men niet zeker. Van onbekende tijd tot ongeveer 1900 woonde Wolters er. Van 1900 tot

Naatje Wolters
aan de pomp

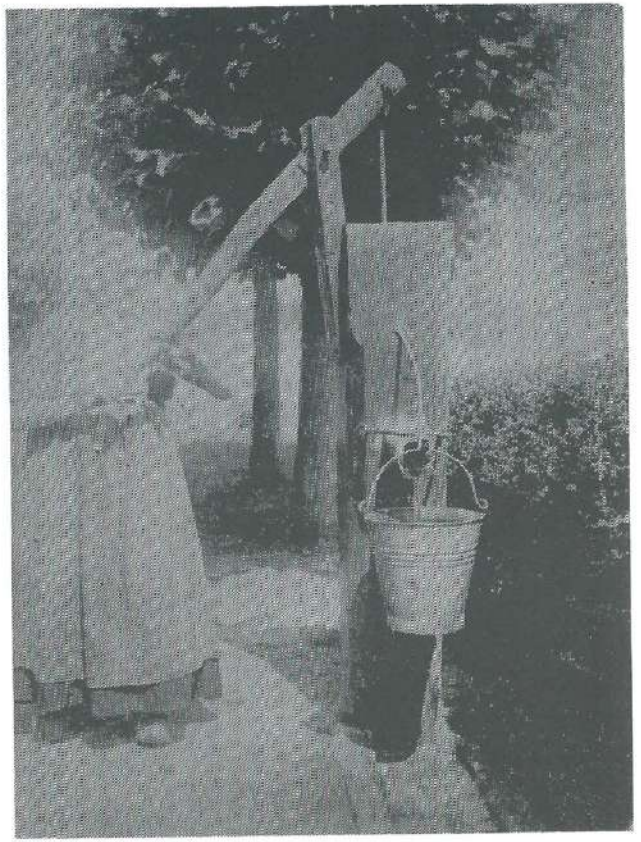

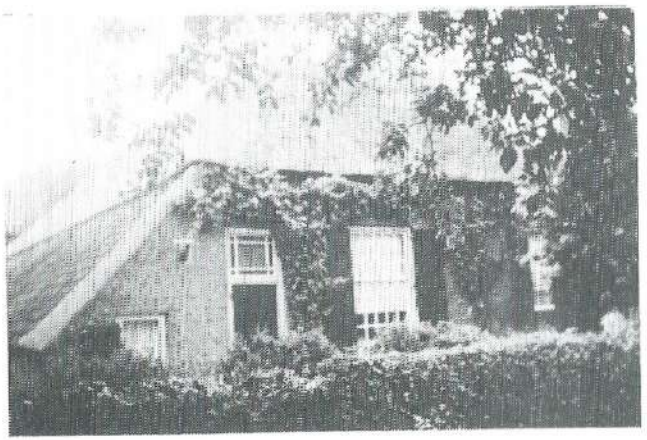

Zulke boerderijen bestaan nog steeds in ons gewest.

1958 Veldkamp en van 1958 tot nu Ribbers.

Vroeger haalde men water uit de pomp. Er is nog een foto van 1893 waar Naatje Wolters op staat bij de pomp en ook nog een van de voorkant van de oorspronkelijke herberg.

De naam "Berghaar" komt af van heuvelbegroeiing. "Berg" is "heuvel". De Berghaar ligt n.l. iets op een heuvel. Toen men begon met de bouw was het een wilde begroeiing "haar". Ook kan het zijn dat "haar" is afgeleid van "huis", dus Heuvelhuis.

Omstreeks 1850 werden de eerste huizen gebouwd. De Berghaar, het huis waar ik in woon, werd ook omstreeks deze tijd gebouwd. Dit is niet helemaal zeker. Van een aankondiging van openbare verkoop weet ik dat de Berghaar in 1885 geveild en verkocht werd. De eigenaar was toen W. Diks. Of hij op de boerderij woonde en werkte, of dat hij pachters had is moeilijk te zeggen. In 1885 kocht H.A. Beekman, de oom van de moeder van mijn opa, de Berghaar van W. Diks. Hij woonde op het Huurnink, het huis waar nu (Adrienne) Gort woont. De bewoner en pachter werd Heijenk, terwijl Beekman op het Huurnink bleef wonen. Omstreeks 1900 verhuisde Heijenk, de nieuwe pachter en bewoner van de Berghaar werd Ilbrink. De Berghaar was tiendvrij, dat betekent dat de pachter (Heijenk en Ilbrink) geen tienden van de oogst hoefde af te geven aan de eigenaar (Beekman). Beekman overleed op 20 januari 1927. Berend-Jan van Zeijts, mijn overgrootvader, erfde de boerderij toen van hem. Hij boerde toen al op het Huurnink. Hij bleef daar, Ilbrink bleef op de Berghaar en werd toen pachter van B.J. van Zeijts.

Toen mijn opa, H.A. van Zeijts, in 1931 trouwde huurde hij de boerderij van zijn vader.

Het oude huis werd afgebroken en maakte plaats voor een nieuw. Later kocht hij de boerderij van zijn vader. In 1961 trouwde mijn vader, Berend Jan van Zeijts en huurde de Berghaar. H.A. van Zeijts en zijn vrouw zetten een huisje naast de Berghaar en gingen er in wonen.

De spoorlijn Zutphen-Deventer werd in 1865 gelegd. Toen was er een halte Scheuterdijk. In 1900 is bij de spoorwegovergang Scheuterdijk een huisje gebouwd. Nijkamp woonde er in. Hij moest de trein regelen. Hij deed dus de trein stoppen. Later woonden er nog: Vroom, van Hees en Hesselink. In 1965 is het huisje afgebroken. Nu is het bewaakt, maar niet met bomen.

"De Hut" is het huis waar Lintveld nu woont. Het ligt tussen ons huis en het spoor. Het is in het begin van deze eeuw gebouwd. De naam "De Hut" komt van het plaggehutje dat er eerst was. Het had lemen wanden met stro bedekt, het dak was met riet bedekt en het was afgewerkt met hout. Er hebben gewoond: Evers, zijn zoon Jan en Cornelis Olden, Marten Biezemaat, die het tot een "normaal" huis vertimmerde, Groot Roessink, in 1960 Piet Lintveld, de broer van de inmiddels overleden mevrouw Lintveld en nu Lintveld, haar zoon met vrouw en kinderen.

Aan de Scheuterdijk ligt o.a. ook nog de boerderij "De Plantage".

Na de oorlog vond verharding van de weg plaats.

"GEWHAARDEN" IN DE MARK GORSSEL

Henk Rol

De "kleine studie van de Mark Gorssel", waarover ik het in het vorige nummer had, is wat uit de hand gelopen. Er bleek zoveel historisch interessant materiaal als het ware voor het grijpen te liggen, dat het moeilijk is daaruit voor "Ons Markenboek" een keuze te maken. Laat ik daarom maar beginnen met een bijdrage over de "gewhaarden" in de Mark. We kennen de mensen dan een beetje als in een volgend artikel de verdeling van de Mark aan de orde komt en kunnen het dan later nog hebben over wie bij die verdeling wat kreeg.

De notulen van de vergaderingen van de "gewhaarden" beginnen steeds met een presentielijst. Wat de aanwezigen vertegenwoordigden - welk aandeel ieder van hen in de Mark had - staat er echter maar sporadisch bij. Wèl op 10 september 1759 - verder ben ik niet teruggegaan - toen de 21 wharen als volgt waren verdeeld (de spelling uit de tijd heb ik aangehouden):

Hendrik Gerhard Jordens, burgem. van Deventer	a	1	1/3	whaar
De Geestelijkheid van Zutphen	b	5	3/8	"
Mevr. Podt, Smeenk en ten Bosse	c	1	1/8	"
Heer Bunink	d	1		"
De Freulins Dorth	e	2		"
Heer Dort van Boslo	f	1	1/2	"
Mevr. Arentsen en de heer Dapper	g	1	1/6	"
heer Hendrik Willem Hartkamp	h	1		"
domine Henricus van Wijhe	i	1	6/8	"
heer Johannes Egbertus Hartkamp	j	1		"
heer Willem Warner Hartkamp	k	1		"
heer Albertus Theodorus Hartkamp	l	1		"
Lankhiet	m	1		"

de molenaarsche te Vorden (wed.Lentink)	n	1/4	whaar
de Gorselsche Kerk	o	1/2	"

De letters a t/m o heb ik er bij gezet. We kunnen dan zien hoe de veranderingen in november 1792, als in het notulenboek weer een lijst van "gewhaarden" voorkomt, tot stand zijn gekomen:

a.	De Heer oud-Burgemeester C.A. Jordens	1 1/3	whaar
b.	De Geestelijkheid van Zutphen	5 3/8	"
c1.	De Heer oud-ontfanger Generaal J. van de Graaf 1/2 x 1 1/8	9/16	"
c2.	Jan Gierman 1/4 x 1 1/8	9/32	"
c3.	Hendrik Wiltink 1/4 x 1 1/8 plus 1/4 x 1 1/6 (van g)	55/96	"
d.	Mevr. Douarière de Kuttschrutter	1	"
e.	De Freulins van Dorth	2	"
f.	De Heer van Middachten	1 1/2	"
g.	Mevr. Wed. Le Cavelier 1/2 x 1 1/6	7/12	"
h.	Mej. de Wed. Hartkamp plus 1/4 x 1 1/6 (van g)	1 7/24	"
i1.	De Heer Predikant H. van Wijhe	1	"
i2.	De Heer en Mr. A.H. van Marckel Bouwer	3/4	"
j.	De Heer Johannes Egbertus Hartkamp	1	"
l.	De Heer Burgemeester A.T. Hartkamp (plus k)	2	"
m1.	Zwier Dommerholt	1/4	"
m2.	Gerrit Boslo	1/4	"
m3.	Arent Janssen Nikkels	1/4	"
m4.	Bernhardus Janssen Nikkels	1/4	"
n.	Peter Boers	1/4	"
o.	De Gorsselsche Kerk	1/2	"

De notulist kondigde aan veranderingen in de "wharen" voortaan nauwkeurig in het

notulenboek te zullen vermelden, maar dat heeft hij helaas niet volgehouden. Zo lezen wij wel, dat in 1796 de whaar van wijlen Henricus van Wijhe (i1) werd gekocht door Albert Braakman (voor 1/4), Jan van der Meij (voor 1/4) en Barta Olthof, wed. van Wolter Buenk (voor 1/2) en dat de 9/16 whaar van J. van de Graaff (c1) in 1798 werd gedeeld door E. Opgelder (voor 3/16), Frederik Christiaan Colenbrander (voor 4/16, dus 1/4) en Gerrit Scholten (voor 2/16, dus 1/8). Jan Arent ter Maat komt op 24 maart 1802 voor het eerst ter vergadering, als koper van de 1/4 whaar van de weduwe van Bernhardus Janssen Nikkels (m4), maar over de aandelen van anderen, die in volgende jaren voor het eerst op de presentielijst voorkomen, geeft het notulenboek geen uitsluitsel. Natuurlijk heb ik ook de boekhouding van de Mark bekeken; aan de hand van een uitdelingslijst van "dividend" bijvoorbeeld - de Mark had telkenjare een batig saldo - zou het mogelijk zijn geweest de grootte van ieders aandeel te reconstrueren. Hier had ik nu eens geen geluk: de documenten die ik hoopte te vinden waren er eenvoudig niet.

Voor twee grotere aandeelhouders van de Mark maakt het notulenboek een uitzondering. In 1811 vinden wij vermeld, dat R.W. van Middachten te Vollenhoven (f), eigenaar van de boerenplaats "Het Gier", nog 2 wharen heeft aangekocht. Dat moeten dus de wharen van de freules van Dorth (e) zijn geweest. Op 19 maart 1813 werden de 5 3/8 wharen van het "Rentampt der Geestelijkheid van Zutphen" verkocht; diverse gewhaarden maakten kennelijk van deze gelegenheid gebruik om hun wharen-bezit wat af te ronden. De Zutphense aandelen gingen naar:

Engelberth Opgelder	13/16
Arnold Hendrik van Markel Bouwer	3/4
Evert Beunk	3/16
Albert Braakman	3/4
Gerrit Roeterdink	1/4
Gerrit Zandscholten	1/8
Arend Zandscholten	1/4
Berend ten Velde	1/2
Antony Boschlo	1/4
Arend Jan ter Maat	1/4
Teunis Roeterdink	1/8
Albert Roeterdink	3/8
Jan van Hummel	1/4
Judith van Essen, wed. van Jan Rensink	1/4
Harmen Zandscholten	1/8
Willem van der Mey	1/8

Een poging om de wharen te reconstrueren slaagde wel over het jaar 1818. Er werd toen woeste grond "aangegraven" (ontgonnen); iedere gewhaarde, die grond had grenzende aan nog onontgronnen grond, mocht aangraven zoveel hij wilde. Een hele whaar gaf recht op 600 roeden; wat er meer werd aangegraven moest worden betaald: 2½ stuiver per roede. De wharen van de 21 mensen, die gingen graven, worden in het notulenboek genoemd, maar die van de 20 gewhaarden, die niet groeven maar wel geld ontvingen, niet. De gedachte, dat een niet-graver met een hele whaar recht zou hebben op 75 gulden (600 x 2½ stuiver) ligt voor de hand; een halve whaar krijgt dan 37 gulden en 10 stuivers (er was in 1816 wel een nieuwe Muntwet gekomen, maar in Gorssel deed men het nog ouderwets: volgens het systeem, dat in het Verenigd Koninkrijk nog niet zo lang geleden is afgeschaft), een vierde whaar 18 gulden en 15 stuivers etc. Het werd een heel gereken, maar het klopte precies en dus kan ik u nu vertellen, dat er in 1818 de volgende gewhaarden waren:

R.W. van Middachten	3	1/2	whaar
mr. A.H. van Markel Bouwer	1	1/2	"
Erfgenamen Kuttschreuter	1		"
Evert Beunk		7/16	"
Klaas Wiltink	1		"
Gerrit Groot Bentink		3/4	"
Hendrik Holterman		1/2	"
Gerrit Roeterdink	1		"
Maria Boers, wed. van Hendrik Dommerholt		1/4	"
Gerrit Jan Mensink		1/8	"
Arend Scholten		1/4	"
Judith van Essen, wed. van Jan Rensink		1/4	"
Jan van der Mey		1/4	"
Philippus Dommerholt		1/4	"
Hendrik Stenfert		1/4	"
Willem van der Mey		1/4	"
Arent Janssen Nikkels		1/4	"
Albert Braakman	1		"
Jan Smoddies	1		"
Berend ten Velde		1/2	"
Jan Willem La Rooy		1/4	"
Antony Boschlo		1/2	"
mr. A. Le Cavelier		1/4	"
Albert Jan Wiltink		1/4	"
Gerrit Dijkerman		1/8	"
F.C. Colenbrander		1/4	"
mevr. wed. C.A. Jordens		1/3	"
Aaldert Hoefman		1/8	"
mr. E. Opgelder	1		"
Teunis Roeterdink		1/2	"
Jan Arent ter Maat		1/2	"
Harmen Scholten		1/4	"
Gerrit Valkman		1/8	"
de Kerk van Gorssel		1/2	"
Berend Boers		1/4	"
Jan Klein Bentink		1/4	"
Jan Olthof		9/32	"
Mannes Hassink (Smoddies)		1/4	"
Gerrit Scholten		1/4	"

Hendrik van der Meij	1/32 whaar
Jan van Hummel	5/12 "

Beginnende met de vergadering van 20 november 1828 wordt voorafgaande aan de notulen steeds een volledige lijst van gewhaarden vermeld. We zijn dan echter al aangekomen in de periode, dat de Mark Gorssel werd verdeeld en daarvan zal ik graag in het volgende nummer verslag doen.

Voor dit kwartaal heeft u, denk ik, genoeg om na te rekenen .....

Notaris A. de Neeling

TE GORSSEL

verkoopt op WOENSDAG 11 APRIL 1934, bij INZET, en op WOENSDAG 25 APRIL 1934, bij TOESLAG, telkens 's namiddags 2 uur, in het Café „DE PESSINK", te EPSE gem. Gorssel:

B: voor de Gemeente Gorssel:

Het GEBOUW, eertijds bestemd tot Openbare Lagere School te **Epse,** aan den grintweg van Deventer naar Laren, met erf, groot ong. 700 M².

Aanvaarding bij de betaling, uiterlijk 1 Augustus 1934.

Voor **bezichtiging** zich te vervoegen bij den heer H. J. KOERSELMAN, hoofdonderwijzer te Epse, Maandags en Woensdags van 4—5 uur.

Nadere inlichtingen bij den notaris, waar de kaart ter inzage ligt.

DE HUIZEN "KLEIN EHZE" EN "HOOGENKAMP" BIJ ALMEN

J. Harenberg

In "Ons Markenboek", 7e jaargang, no. 1, wordt op pagina 13 vermeld dat na de dood van Harmina Wilhelmina Boele-Prins het huis "Klein Ehze" werd afgebroken. Aangezien zij in 1871 overleed, zou die afbraak in of omstreeks dat jaar hebben kunnen plaatsvinden.

De schrijver van het artikel heeft volkomen gelijk, dat het huis na haar overlijden werd afgebroken, maar dat gebeurde dan wel bijna een halve eeuw later!

Het kasteel De Ehze was in 1777 door koop aan het echtpaar Van Oyen-Tonneman gekomen. Na de dood van Ludolf Hendrik van Oyen hertrouwde zijn weduwe, Maria Adriana Tonneman, in 1782 met Jan Ludolf ten Behm von Knuth, maar zij overleed reeds een half jaar later.

Von Knuth, die de Ehze had geërfd, had bij Gerritjen Wonninck - die naar gezegd wordt zijn dienstbode was - een dochter Johanna Maria Adriana, die op 12 maart 1796 geboren was. Dat dochtertje werd eerst op 26 december 1797 gedoopt, en wel op dezelfde dag dat haar ouders in het huwelijk traden. Door dit huwelijk werd zij geëcht.

Toen Johanna M.A. von Knuth in 1816 in het huwelijk trad met de Zutphense stadstimmerman Jan Derk Langenberg, kreeg zij van haar moeder de Ehze ter bewoning. Of zij er lang gewoond heeft is niet bekend, want het was haar echtgenoot, die het kasteel voor 2/3 afbrak.

Na dat huwelijk bouwde haar moeder toen "Klein Ehze" en betrok dat huis. Blijkens de afbeelding was dat huis in feite een boerderij

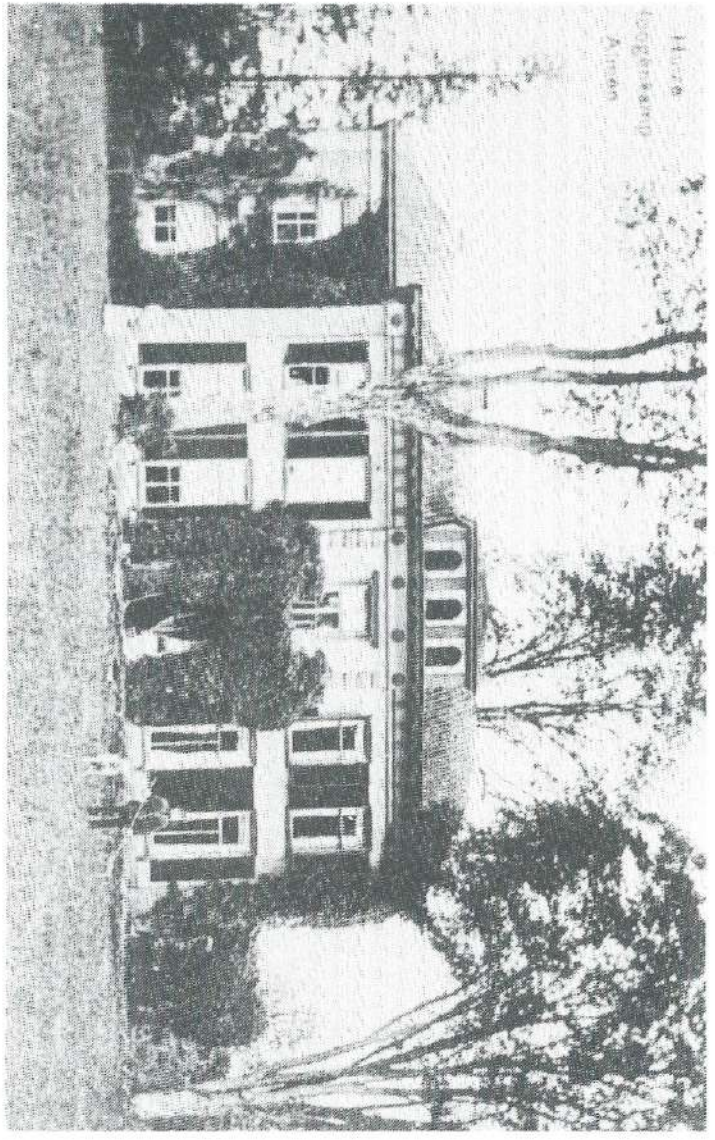

waarvan het voorhuis misschien wat luxueuzer was dan doorgaans het geval is.

"Klein Ehze" heeft verder dezelfde eigendoms-overdrachten meegemaakt als de Ehze zelf en kwam dus in 1831 aan A. baron van Zuylen van Nyevelt en in 1866 aan K.G.W. baron van Wassenaer. Diens dochter Jacqueline Cornelie verkocht het landgoed in 1894 aan W.C.G. van Welderen baron Rengers, wiens weduwe de Ehze in 1905 verkocht aan het echtpaar Derk Jacob van den Honert en Clara Elisabeth Janssen.

Inmiddels was op het oostelijk deel van het landgoed - de voormalige overtuin - in 1841 het huis "Hoogenkamp" gebouwd, dat in 1857 na het overlijden van douairière Van Zuylen van Nyevelt-Repelaer aan haar dochter Maria Hugonia kwam. Die was in 1849 in het huwelijk getreden met Karel Gerrit Willem baron van Wassenaer, uit welk huwelijk drie kinderen geboren werden, een zoon Otto, en de dochters Marie Francoise Arnoudine, die in 1872 trouwde met Mr. Allard Philip Reinier Carel baron van der Borch van Verwolde, burgemeester van Gorssel van 1872 tot 1887, alsmede Jacqueline Cornelie, die in 1884 huwde met Jhr. Willem Gerrit van den Poll.

K.G.W. van Wassenaer kocht in 1866 de Ehze van zijn zwager Mr. Jacob Pieter Pompejus baron Van Zuylen van Nyevelt, zodat beide delen voor even weer met elkaar verenigd werden. Hij overleed in 1870; zijn echtgenote in 1885 en bij de verdeling van de nalatenschap werd de Ehze toebedeeld aan Jacqueline Cornelie, die dat goed in 1894 verkocht aan Willem Carel Gerard van Welderen baron Rengers, terwijl den Hoogenkamp aan de zoon Otto kwam. Die volgde zijn zwager op als burgemeester van Gorssel en wel van 1887 tot 1911. Hij trad in 1883 in het huwelijk met Jkvr. Anna Ernestine Martini

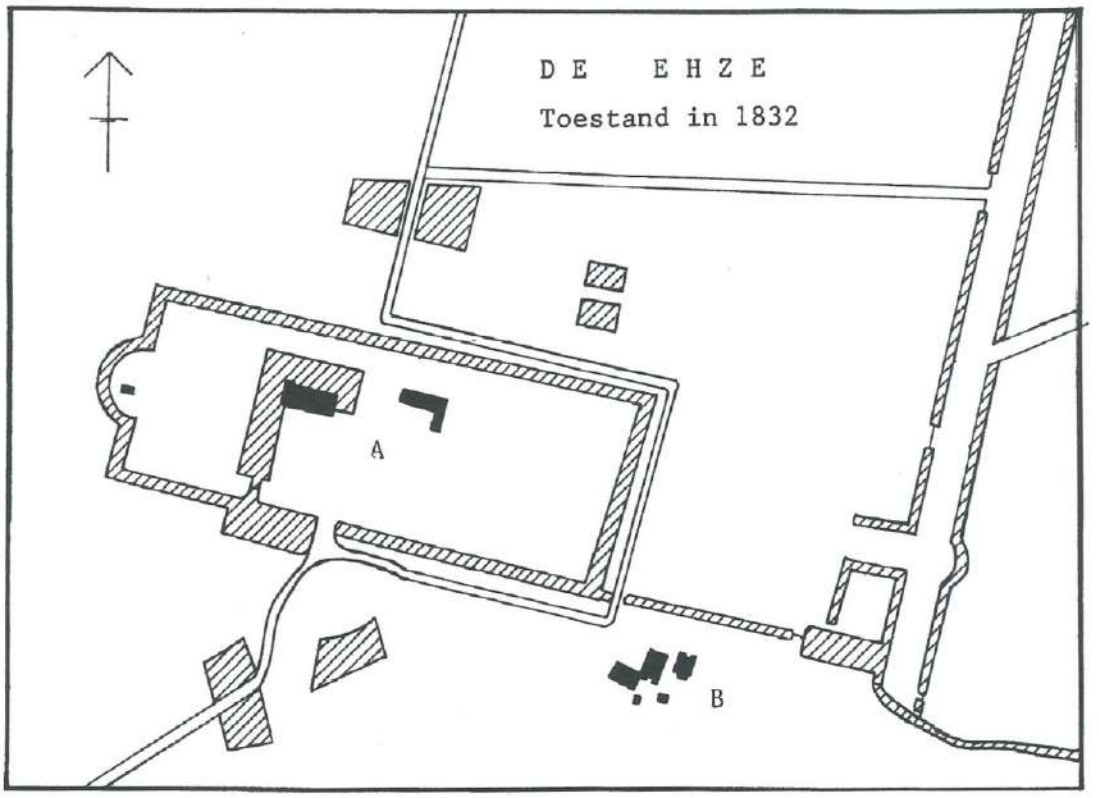

Bij A "de Ehze"; bij B "Klein Ehze".

Bij A "de Ehze"; bij B "Klein Ehze" en bij C "den Hoogenkamp".

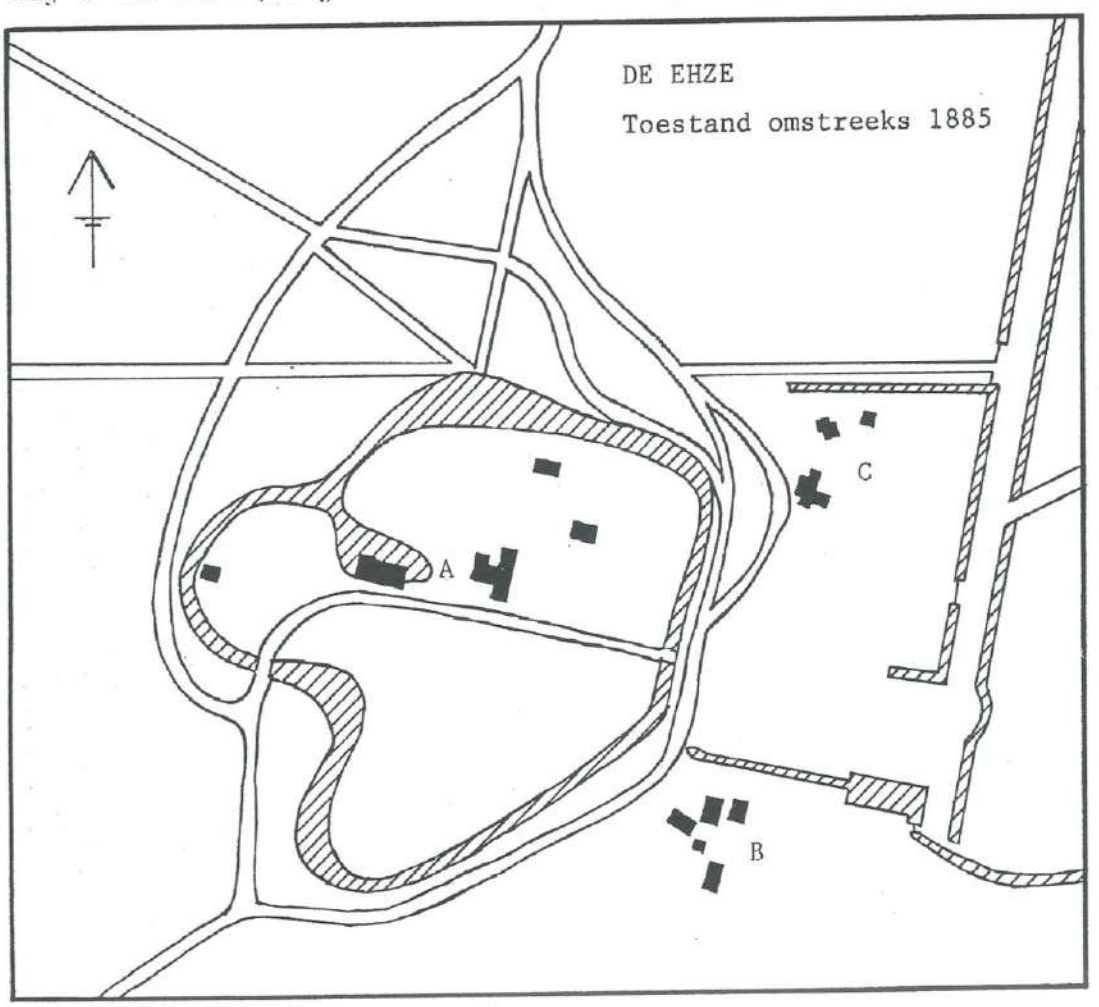

(wonende op den Dam te Eefde) en overleed in 1911 op den Hoogenkamp, die hij kort voor zijn dood verkocht had aan de toenmalige eigenares van de Ehze, mevrouw Van den Honert-Janssen. Die liet den Hoogenkamp in 1914 afbreken en een sanatorium op dezelfde plaats bouwen, dat ter herinnering aan haar vader de naam van P.W. Janssen-Ziekenhuis ontving. In hetzelfde jaar werd een stichting met dezelfde naam opgericht, gevestigd te Almen. Die stichting werd in 1920 opgeheven. Het sanatorium was in 1918 geschonken aan de gemeente Amsterdam, die echter op den duur de exploitatiekosten te hoog vond en de stichting weer ter beschikking stelde van de stichter in 1921. Het jaar daarop werd de gemeente Deventer eigenares.

Eerste directeur van het sanatorium werd Pieter Leendert van der Harst, die zo'n indruk op Clara Elisabeth gemaakt moet hebben, dat zij gescheiden is van Van den Honert en hertrouwde met Van der Harst. Laatstgenoemde schijnt gezegd te hebben, dat hij wel met haar in het huwelijk wilde treden, maar dat hij het vertikte om te gaan wonen in "die ouwe keet", waarmee de Ehze bedoeld werd. Hem terwille zou het huis in 1917 afgebroken zijn en vervangen door het huidige, dat in 1919 gereed gekomen is.

Ook "Klein Ehze" deelde het lot van het kasteel. In jaargang 1917 van de Zutphensche Courant kunnen we een artikeltje aantreffen, luidende: "Almen, 7 Nov. Het sloopen van Huize "Ehze", het dempen van een gedeelte der grachten en het sloopen der "Klein Ehze" is hedenmorgen aanbesteed. 't Hoogst werd ingeschreven door den heer D.J. Veldmaat te Laren resp. voor f 18940 en f 400; 't Laagst door den heer Joh. Nijenhuis te Eefde voor f 8561 en door den heer H. Wullink te Almen voor f 198. Eén biljet

als niet gezegeld was van onwaarde. De gunning is in beraad gehouden."

Vergelijking van de bedragen duidt er al op, dat "Klein Ehze" een betrekkelijk klein huis moet zijn geweest.

Op de plattegronden is de plaats van de beide huizen ten opzichte van het kasteel aangegeven. Heel goed is verder te zien, dat de formele parkaanleg uit de tijd van C.C. van Lintelo door de tuinarchitect J.D. Zocher in 1835 vrijwel geheel omgewerkt is. Die aanleg is dus niet geheel onveranderd tot ons gekomen; in 1917 werd het gedeelte gracht achter het kasteel gedempt.

"Klein Ehze" heeft een eeuw bestaan; de "Hoogenkamp" heeft het nog geen driekwart eeuw uitgehouden en de namen zijn ter plaatse uit het geheugen verdwenen.

Teneinde ze te ontrukken aan de vergetelheid, is dit korte stukje ontstaan.

Gaarne dank ik de heer J. Eefting voor de door hem verstrekte kadastrale gegevens.

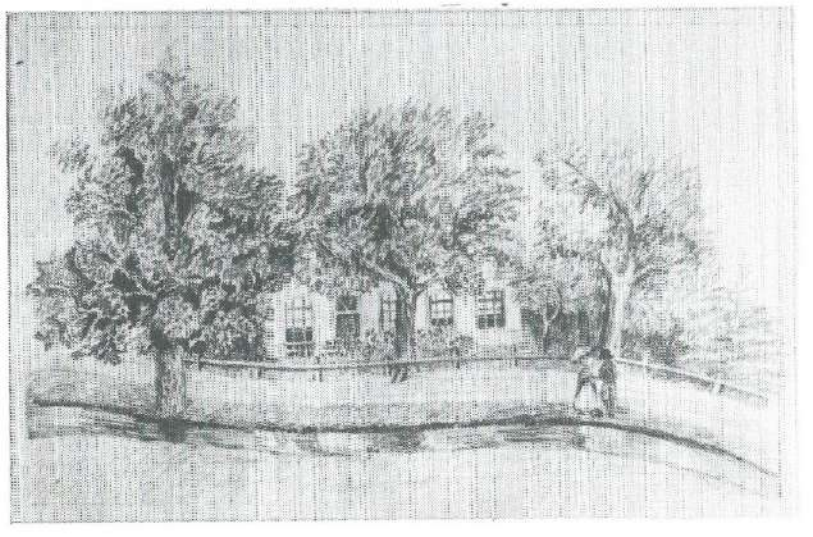

EEN KOE DOOD (1908)

M.W. Enserink

Op boerderij "De Huurne" in Harfsen noteerde de pas begonnen boer Gerrit Enserink (1884) in zijn boeren-kasboek op 23 november 1908:

Bij 't verbranden van de koe gebruikt:
77 bossen à 4 ct
4 berken posten à 30 ct
6 touwen à 20 ct
1 achtertouw à f. 1,50
11 zakken à 8 ct
1 doek à f. 0,32
1 dekkleed à f. 0,35
Voorgeschoten voor 5 kruik creoline f. 2,50.

Wat was hier aan de hand?

Een koe doodgegaan. Zeker, maar waaraan? Het moet een besmettelijke ziekte geweest zijn. Miltvuur? In elk geval was noodslachting niet mogelijk geweest en normale destructie (begraven) niet geoorloofd. Dus: geen enkele vergoeding voor het doodgegane vee. Ook niet van het onderlinge veefonds; bezitters van een wat grotere veestapel gaven de voorkeur aan het zelf-dragen van het risico.

Wèl konden de kosten van het ontsmetten en vernietigen worden vergoed, zulks om niet-reglementaire destructie met de daaraan verbonden kans op uitbreiding van de besmettelijke ziekte te voorkomen.

Onder politietoezicht daarom deze lijkverbranding, waarvoor reeds op dezelfde datum onder "ontvangsten" werd geboekt:

Verbranding en ontsmetting.
Ontvangen voor 41 uur f. 6,15
(Een uurloon van 15 ct was royaal; arbeiders kregen 10 ct. Een gevarentoeslag dus! Vier man moeten er een dag werk mee hebben gehad).

voor 4 berken-balken ("posten", zie boven) f. 1,20
voor afrastering f. 1,10
(om gedurende langere tijd te voorkomen dat ander vee op die plek zou komen)
voor 77 bos hout à 4 ct f. 3,08
(De bakker gaf voor de takkebossen maar 2½ ct; deze waren zeker beter; in elk geval beter betaald)
voor onteigende voorwerpen f. 4,25
(Dit slaat dus op de mee-vernietigde 6 touwen, 1 achtertouw, 11 zakken, 1 doek, 1 dekkleed.)
voor onteigening der huid 2/3 f. 9,33
(Als het vel naar de leerlooierij had gekund, zou het wel f. 14,- hebben opgebracht, maar dan moest het wel vakkundig gevild en schoon zijn.)
voor 't verwijderen van den mest f. 1,25
(De stal uitmesten was wel nodig met het oog op het besmettingsgevaar. Een man zal er een dag werk aan gehad hebben. Waar bleef de mest? Zeker begraven.)
Tesamen ontvangen: f. 26,36
Voorschot creolin ook terugbetaald.

Door wie is dit alles betaald? In elk geval uit overheidsmiddelen, uit een oogpunt van preventie.

Letten we nog even op de spelling van het ontsmettingsmiddel. De gangbare spelling was het Franse "creoline"; nadat de 5 kruiken een paar keer door de handen gegaan waren, werd genoteerd: "creolin". Misschien een Duits fabrikaat?

In latere jaren werd het middel - verdund - steeds gebruikt bij het "snijen"

van de biggen, die van "beren" in "borgen" moesten veranderen. Het scheermes werd er vóór elke chirurgische ingreep in gedoopt. Na afloop ook nog een keer, zodat de eigenaar weer hygiënisch zijn baard kon scheren.

LEZERS/LEDEN REAGEREN

Holten, 1 mei 1989

Geachte redactie,

Bij dezen wil ik even inhaken op het artikeltje van M.W. Enserink "Weiland in het Harfsense Broek 1907". In dit stuk stond "....., de Broekstraat dus".

Ik weet niet of het u bekend is, maar deze Broekweg/ - straat is aangelegd in het begin van de jaren twintig, ik denk in 1923 of 1924.

Mijn halfbroer Cornelis Peet, die nu helaas overleden is, sleepte met paard en wagen voor de firma Lammert Zomer in het Larense broek de stenen aan.

Hoogachtend,

H. Bouwman
Kolweg 43
7451 AB Holten

Leden: J.P. Dijksman, Blauwedijk 10, Almen
J.H. Goorman, Joppelaan 81, Joppe
A. Hoekstra, Pikeursbaan 5, Gorssel
W. v.d. Kamp, Lochemseweg 38, Epse
Mw. J.W. Lubberding-Braakman, Broekstraat 2, Harfsen
J. Nijenhuis, Zutphenseweg 164, Eefde
J. Pasman, Heideweg 14, Harfsen
A.M. de Ruiter, Joppelaan 14, Gorssel
J. Eefting, archivaris gemeentehuis Gorssel

Redactiecommissie:
Voorzitter: A. Hoekstra, Pikeursbaan 5, Gorssel
Leden : N. Kuik, het Wilgert 8, Epse
H. Meedendorp, Elfuursweg 22, Gorssel

De vereniging kent leden en begunstigers.
De statuten en het register van leden en begunstigers liggen ter inzage bij de secretaris.
Het lidmaatschap bedraagt f. 25,- per jaar per gezin. Aanmelding voor het lidmaatschap kan geschieden bij de secretaris. Een lid kan zijn lidmaatschap eventueel opzeggen aan het einde van het verenigingsjaar met een opzegtermijn van 4 weken. Het verenigingsjaar loopt van 1 januari - 31 december.
Betaling van lidmaatschapsgeld of giften van begunstigers kan geschieden op de rekening van de vereniging nr. 3014.05.611 bij de Rabobank Almen, of op de postrekening van deze bank nr. 874220.
Ons Markenboek wordt kosteloos aan leden en begunstigers toegezonden. Losse nummers zijn verkrijgbaar bij de secretaris à f. 10,- per nummer.
Publicatie of overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de voorzitter van de redactiecommissie.
Gelieve bijdragen aan Ons Markenboek te zenden aan een der leden van de redactiecommissie.
Getracht zal worden Ons Markenboek 4 x per jaar te doen verschijnen.